

ACADEMIA ROMÂNĂ

Școala de Studii Avansate a Academiei Române

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Societatea Tinerimea Artistică. O istorie culturală 1901 – 1941

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Alin Ciupală

Doctorand:

Ana Rusan-Görbe

2024

Cuvinte cheie: artiști români, principesa Maria a României, Tinerimea Artistică, Primul Război Mondial, Ateneul Român.

Lucrarea de față își propune să aducă în prim-plan activitatea Societății Tinerimea Artistică ce a fost fondată la finele anului 1901 de către doisprezece artiști români, unii dintre ei cu origini străine și anume: Kimon Loghi, Ipolit Strâmbulescu, Ștefan Luchian, Arthur Verona, Nicolae Vermont, Constantin Artachino, Nicolae Grant, Oscar Spaethe, Dimitrie D. Mirea, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu și Frederic Storck. Această grupare artistică s-a înălțat pe ruinele Societății „Ileana” a cărui inițiator a fost colecționarul Alexandru Bogdan-Pitești. Din efemera grupare au făcut parte trei dintre membrii fondatori ai Tinerimii Artistice și anume Nicolae Vermont, Ștefan Luchian și Constantin Artachino.

Tinerii fondatori au simțit nevoia înființării unei grupări artistice care să le permită să expună ceea ce își doreau, fără să mai fie constrânși de regulile rigide impuse de Salonul Oficial care accepta cu precădere artă academistă. În plus, se simțeau discriminați de către membrii juriului acestui salon, pe motivul unor antipatii ale lui Constantin I. Stăncescu, organizatorul expozițiilor oficiale și fost profesor al multora dintre ei.

La baza Tinerimii Artistice a stat și dorința de eliberare a artiștilor din lanțurile artei oficiale, controlate îndeaproape de C. I. Stăncescu care dorea să monopolizeze traseul artei românești.

Încrederea lor în calitatea artei pe care o produceau cât și dorința de a promova România în spațiul european, i-a determinat să expună în străinătate, la Atena în anul 1903 cu prilejul Expoziției Internaționale și în 1906 la München, la a IX-a Expoziție Internațională. Diversitatea temelor abordate cât și a stilurilor folosite i-a ajutat pe artiști să reziste de-a lungul timpului și să-și atragă simpatizanți în rândul colecționarilor precum Alexandru Bogdan-Pitești, Krikor Zambaccian, Iosif Dona și alții. Cele trei mari direcții pe care au mers artiștii de la Tinerime au fost realismul, impresionismul și secesionismul. În schimb, artistele au fost atrase și de curentele avangardiste precum cubismul sau expresionismul.

Despre acest subiect s-a scris foarte puțin, Petre Oprea a fost singurul care a detaliat mai mult, dar nu suficient, motiv pentru care am simțit nevoia să dezvoltăm acest subiect pornind de la sursele inedite aflate în arhivele bucureștene precum: Arhivele Naționale ale României, Arhiva Municipiului București, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Arhiva Artiștilor Plastici

păstrată la Biblioteca Academiei Române și colecția Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române. De asemenea, am valorificat mărturiile scrise chiar de membrii fondatori ai Tinerimii Artistice și anume scrisori adresate unii altora sau unor membrii ai familiei lor, cât și cataloagele de expoziții publicate cu regularitate, în urma manifestărilor artistice. La toate acestea, se adaugă presa vremii dintre care amintim revistele „Literatura și Arta Română”, „Boabe de Grâu”, „Revista idealistă. Literatură, Artă, Știință, Sociologie” și ziarele „Mișcarea”, „Neamul Românesc”, „Scânteia”, „Gazeta Bucureștilor” și altele. Ne-au fost de folos și periodicele mai târzii, „Arta Plastică” și „Studii și cercetări de Istoria Artelor (SCIA)”. Nu în ultimul rând, foarte utile s-au dovedit a fi sursele primare precum volumele de memorii ale reginei Maria a României care a patronat gruparea artistică de la înființare și până la moartea sa survenită în vara anului 1938, cât și volumele autobiografice redactate de Cecilia Cuțescu-Storck, *Fresca unei vieți și O viață dăruită artei*, *Însemnările* lui Camil Ressu și cartea *Dălți și pensule* scrisă de Oscar Han. Am folosit ca sursă de informare și monografiile artiștilor redactate de diverși autori, cât și cronicile de expoziție publicate în presa vremii, multe dintre ele adunate de către Lidia Trăușan-Matu și publicate în două volume intitulate *Cronica de artă: despre pictori și tablouri în paginile gazetelor românești din veacul al XIX-lea: 1860-1900*.

Societatea Tinerimea Artistică a fost una longevivă, activitatea sa propriu-zisă desfășurându-se din 1902, când a avut loc prima expoziție și până în 1947 când s-a dizolvat pe fondul abolirii monarhiei și instaurării noului regim politic. Cu toate acestea, am decis să ne concentrăm atenția pe perioada 1901-1941 deoarece este perioada de maximă înflorire a artei românești întrucât intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial a condus la o serie de schimbări care au pus în dificultate desfășurarea activității Tinerimii Artistice care a înregistrat mai mult un regres decât un progres, în condițiile în care patru dintre membrii fondatori au părăsit din punct de vedere fizic această lume, până la acel moment, iar ceilalți îmbătrâniseră nereușind să mai promoveze noul în artă, aceste aspecte au contribuit la dispariția spiritului grupării cultural-artistice.

Lucrarea este structurată pe șase capitole astfel încât să acopere o gamă cât mai largă de aspecte care au stat la baza creării Societății Tinerimea Artistică și care au ajutat-o să aibă succes în lumea artistică bucureșteană. Primul capitol este intitulat *Corpul profesional: origine, studii, expoziții personale și colective, evoluție artistică, contribuție culturală* și dorește să expună viața fiecărui artist dintre cei doisprezece fondatori, studiile urmate care de cele mai multe ori au fost

aceleași - Școala de Arte Frumoase din București, un stagiul de formare la München, adesea în cadrul Academiei Regale de Arte Frumoase și alt stagiul la Paris, desigur există și excepții. Totodată, am ținut să menționăm că unii dintre artiști au beneficiat de bursă din fondurile statului, alții au primit burse private sau au fost nevoiți să se descurce pe cont propriu. Pe lângă expozițiile colective, am vrut să enumerăm și expozițiile personale, majoritatea fiind găzduite în sălile Ateneului Român. De asemenea, am subliniat și meritele lor artistice, fie în realizarea unor lucrări publice (pictarea unor biserici sau decorarea palatului regal de pe Calea Victoriei cât și ridicarea unor monumente de for public, în parcuri sau piețele capitalei și nu numai, dar și în cimitirul Bellu din București), fie în pregătirea unor alți artiști, întrucât unii dintre fondatori au lucrat și ca profesori la Școala de Arte Frumoase din București sau din Iași. Tot în cadrul acestui capitol, am expus date referitoare la biografia și activitatea artistică a artiștilor Ion Theodorescu-Sion, Iosif Iser, Dimitrie Paciurea, Samuel Mützner, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Jean Alexandru Steriadi, în calitate de membrii asociați ai Tinerimii cât și a unor artiști care au sporit prestigiul Societății și anume Nicolae Grigorescu și Constantin Brâncuși care au expus în primele expoziții cu scopul încurajării tinerilor artiști.

Al doilea capitol se axează pe patronajul oferit Tinerimii Artistice de către principesa Maria a României care era însăși o artistă plastică, talentată în realizarea florilor în acuarelă, proiectarea unor obiecte de mobilier și chiar pirogravarea acestora. Am prezentat momentele importante din activitatea ei artistică, care a cuprins și latura literară redactând numeroase povești pentru copii, romane sau cărți cu scopul promovării României, în special pe fondul Marelui Război. Nu am uitat nici de colaborarea sa cu regina Elisabeta a României cunoscută sub pseudonimul literar-artistic Carmen Sylva, colaborare care s-a reflectat în calitatea primelor expoziții ale Tinerimii și care au contribuit la intrarea în grațiile regelui Carol I a noii grupări, întrucât suveranul prefera arta oficială, adaptându-se cu greu noului implementat de tinerii entuziaști.

Capitolul trei aduce în prim-plan rolul artistelor în dezvoltarea artei românești, artiste ce au fost primite în expozițiile Tinerimii Artistice datorită talentului lor, fiind de multe ori suprapus cu legăturile de rudenie, ca în cazul Ceciliei Cuțescu-Storck ce s-a măritat cu Frederic Storck sau a relației profesor-elev, întrucât Nicolae Vermont a instruit două artiste, pe Rodica Maniu și Nina Arbore. În acest capitol vom observa că domnișoarele au urmat același traseu de formare artistică doar că în școli rezervate lor și au încercat permanent să demonstreze că sunt la

fel de talentate ca bărbații și că pot să îmbrățișeze această meserie rezervată până atunci doar reprezentanților de sex masculin. Ele au reușit ca pe lângă tradiționalele opere la șevalet să realizeze și picturi murale, de exemplu *Istoria negoțului românesc* realizată de Cecilia Cuțescu-Storck în aula Academiei de Studii Economice din București sau frescele Ninei Arbore de pe pereții Bisericii Sfântul Ilie Tesviteanul din Sinaia. Totodată, multe dintre ele, au fost capabile să îmbine atât rolul tradițional de soții și mame cu rolul modern de profesionistă în domeniul artistic.

Următorul capitol are în vedere descrierea expozițiilor anuale organizate la Ateneul Român până în anul 1909 și a celei organizate de două ori pe an, primăvara și toamna, în anul 1910 când Tinerimea Artistică a beneficiat de un spațiu expozițional propriu în clădirea fostei Panorama Grivița, situat în centrul Bucureștiului, în preajma Universității și deținut până-n anul 1916. Pe fondul războiului acest sediu a fost dărâmat, iar după Primul Război Mondial artiștii s-au întors în sălile neîncăpătoare ale Ateneului Român, rezumându-se, din nou, la o singură expoziție pe an. În filele acestui capitol, am dezvăluit și noua etapă artistică parcursă de membrii Tinerimii în perioada interbelică, în momentul descoperirii Balicului numit și Coasta de Argint, micul teritoriu de la malul Mării Negre, obținut în urma Primului Război și pierdut la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, loc în care regina Maria și-a construit Cuibul liniștit. Este momentul în care paleta cromatică a artiștilor devine mai luminoasă, iar subiectele abordate sunt fie peisajul, fie portrete ale populație locale, în majoritate turci, cât și scene de interior, unele chiar din locuințele pe care unii artiști și le-au construit în acest oraș de la malul mării.

Capitolul cinci este strâns legat de Prima Conflagrație Mondială când mulți artiști au fost mobilizați în cadrul armatei cu scopul realizării unor scene de război care urmau să alcătuiască colecția unui viitor muzeu militar, ce avea să fie înființat după război. Războiul a fost un punct de cotitură în ceea ce privește activitatea Tinerimii Artistice întrucât artiștii s-au scindat în două, o parte au plecat la Iași, iar o parte au rămas la București. Cei de la Iași au pus bazele unei noi grupări artistice intitulată „Arta Română”, iar cei din București au recurs la ajutorul inamicilor, a germanilor, care ocupaseră capitala, ca să-și poată organiza expozițiile anuale. Din fericire, după război membrii s-au reunit reușind să treacă peste divergențele ivite. Totuși, din această perioadă de răstriașe s-au păstrat multe desene și tablouri expresive care relevă eforturile depuse de soldații români, traiul dur al prizonierilor, în lagărele străine, cum a fost cazul pictorului Tonitza

care s-a îmbolnăvit în lagăr de malarie și reumatism. El a găsit totuși puterea să scoată o revistă unicat, care să ridice moralul prizonierilor și să-i îmbărbăteze.

Lucrarea se încheie cu dizolvarea Societății Tinerimea Artistică care după moartea reginei Maria și-a schimbat de două ori protectorul, astfel că din 1938 până în 1940 l-a avut pe regele Carol al II-lea, iar din 1940 până în 1947 pe regele Mihai. De reținut este faptul că nici unul dintre cei doi regi nu s-a implicat în activitatea grupării artistice, ci au avut doar roluri onorifice, în semn de omagiu adus mamei, respectiv bunicii.

Teza va fi întregită de o serie de imagini cu opere ale artiștilor care au fondat Societatea Tinerimea Artistică cât și ale membrilor asociați cu scopul marcării unei evoluții stilistice și culturale care ne vor ajuta să ne dăm seama de rolul important pe care l-a avut această Societate în dezvoltarea și promovarea tinerelor talente și în culturalizarea publicului.

Anexele vor cuprinde imagini cu documente ce au aparținut artiștilor și anume: acte de studii, scrisori, cereri de închiriere a sălilor de expoziție, ștate de plată pentru prestarea unor ore de jurizare în diferite expoziții sau pentru munca de profesor în cadrul Școlii de Arte Frumoase din București sau din Iași.

Lucrarea se dorește a fi un prinos adus Societății Tinerimea Artistică și tuturor celor care au contribuit la dezvoltarea artei românești marcând totodată curajul acestor tineri de a se racorda la noul occidental renunțând la rigorile academiste impuse de profesorii Școlilor de Arte Frumoase din București și Iași.

Cuprins

Introducere.....	4
Capitolul I: Corpul profesional al Tinerimii Artistice: origine, studii, expoziții personale și colective, evoluție artistică, contribuție culturală	8
I.1. Membrii fondatori.....	12
Kimon Loghi.....	12
Ipolit Strâmbulescu	23
Ștefan Luchian	33
Arthur Verona.....	48
Nicolae Vermont.....	58
Constantin Artachino	82
Nicolae Grant.....	93
Oscar Spaethe	99
Dimitrie D. Mirea.....	104
Gheorghe Petrașcu	107
Ștefan Popescu.....	116
Frederic Storck.....	127
I.2. Membrii asociați	134
Ion Theodorescu-Sion	134
Iosif Iser.....	142
Dimitrie Paciurea	151
Samuel Mütznner	155
Rudolf Schweitzer-Cumpăna.....	162
Jean Alexandru Steriadi.....	170
I.3. Membrii de onoare.....	177
Nicolae Grigorescu	177
Constantin Brâncuși	180
George Demetrescu Mirea.....	183
Capitolul II: Principesa Maria a României, patroana Societății „Tinerimea Artistică”	193
II.1. Activitatea artistică a Alteței Sale Principesa Maria (1901-1910)	198

II.2. Un expozant cu aer regal: Regina Elisabeta a României	205
II.3. Mecenatul familiei regale a României	211
Capitolul III: Femei moderniste solidare, membre și colaboratoare ale Tinerimii Artistice: origine, studii, expoziții personale și colective, evoluție artistică, contribuție culturală	216
Rodica Maniu.....	218
Cecilia Cuțescu-Storck.....	226
Maria Ciurdea-Steurer.....	239
Elena Popea	244
Nina Arbore	250
Capitolul IV: Vizibilitatea publică a Tinerimii Artistice	256
IV.1. Expozițiile de la Ateneu	256
IV.2. În căutarea unui spațiu expozițional propriu: Panorama Grivița	266
IV.3. Membrii Tinerimii onorând Balcicul	273
IV.4. Schimbarea protectorului după moartea reginei-artiste.....	279
Capitolul V: Tinerimea Artistică în perioada Primului Război Mondial.....	282
V.1. Artiștii mobilizați în timpul Marelui Război	288
Nicolae Tonitza.....	288
Ion Jalea.....	296
Camil Ressu	300
Francisc Șirato	303
Ignat Bednarik.....	309
V.2. Organizarea expozițiilor cu ajutorul autorităților germane în teritoriul României ocupat de Puterile Centrale.....	316
Capitolul VI: Tinerimea Artistică în perioada interbelică și dizolvarea acesteia în perioada postbelică.....	322
Concluzii.....	327
Abstract: The Artistic Youth Society. A cultural history 1901 – 1941.....	330
ANEXE	335
Bibliografie	384